

Univ. prof. Jan D o l e ž a l :

Ehnanjovací projev na II. pracovní konferenci Československých

psychologů dne 28. října 1959.

Vážené srozmířzení, milí hosté, soudruzi a soudručky!

Dovalte, abych vás jménem ústředního výboru Československé psychologické společnosti, jménem VI. sekce ČSAV a jménem společenskovo-
vědní sekce SAV srdečně uvítal na naší pracovní konferenci. Myslím, že zejména příslušníci starší generace mezi námi s určitým uspokojením a s hrđostí přehlídají rozanoženou řadu psychologických pracovníků a že v duchu srovnávají jak vypadala situace psychologie v doobách předválečných a jak vypadá dnes. Před válkou vlastně jen dvě vědecká pracoviště rozvíjela a to jen v omezené míře psychologické bídání a X řady odborných psychologů v tom smyslu, jak je známo dnes, byly velmi řídké; K jejich pracovní konferenci by jistě stačil šaleko menší prostor, než v kterém zasedáme dnes. Šnad to bylo 20, šnad 25 pracovníků. Myslím, že i tato okolnost svědčí o tom jak velkou pozornost a péči dnešní náš společenský štát věnuje vědecké práci a jak velkou péči věnuje starosti o člověka, v níž účast psychologů tvoří dležitou složku.

Je to druhá pracovní konference Československých psychologů, a ta se vnučuje srovnání s konferencí první. Šnad k první konferenci vznikl v Psychologické laboratoři SAV. Naše druhá konference se již koná na šlené základně Psychologické společnosti. Předčete-li si resoluci I. pracovního sjezdu ve Šmolencích, tu zjistíte šice, že se

nespínaly všechny návrhy a podněty, které tím byly předneseny, více však také, že po mnoha stránkách nastal značný pokrok. Organizace a účinnost naší práce se podstatně zlepšily a mnohé podněty, které ještě nebyly realizovány, jsou na cestě k uskutečnění.

První konference měla vyhraněný úkol. Jejím úkolem bylo vyjasnit předpoklady a možnosti využití psychologických poznatků v socialistické společenské praxi. Co je úkolem naší druhé pracovní konference? ^{Kombinující} Z materiálu vysvitá, že zde bude přednesen značný počet referátů. Je jisté, že bude příležitost navázat četné osobní styky a vyměnit zkušenosti z vědecké i odborné práce. To vše má nesporně svůj význam, ale to by nestačilo, to by nemohlo vyčerpat obsah a cíle naší práce. Ústřední výbor Československé psychologické společnosti se domnívá, že naše druhá pracovní konference má být prvním krokem k přípravě celostátního sjezdu Československých psychologů v příštím roce. Můžete si položit otázku, proč nepožádáme sjezd hned, proč sjezd potřebuje tak důkladnou přípravu anebo jaký je vůbec rozdíl mezi pracovní konferencí a sjezdem psychologů? ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
~~XXXXXXXXXXXX~~

První sjezd Československých psychologů se má konat na podzim v příštím roce, 3 týdny v předvečer zahájení 3. pětiletky. Za těchto okolností je, myslím, zcela samozřejmé, že se musí zabývat především otázkou, čím a jak chtějí Českoslovenští psychologové přispět k budovatelskému úsilí našeho lidu na tomto jeho dalším časovém úseku. Ústředním výborem KSČ a vládou ČSR byly nedávno

uveřejněny směrnice pro vypracování plánu 3. pětiletky. Tyto směrnice musí být samozřejmě také podkladem pro své vypracování plánu úkolů československých psychologů v 3. pětiletce. Úkolem sjezdu pak bude tento plán podrobně projednat a zajistit jeho provádění.

Mohlo by se zdát, že směrnice pro plán rozvoje národního hospodářství jsou příliš úzkou základnou pro návrh plánu na úseku takové vědní disciplíny jako je psychologie, kde kromě praktických úkolů v oblasti ekonomické jsou i důležité úkoly ve výchově, zdravotnictví a zejména ve vědecko-výzkumné práci. Snad by mohi někdo v tomto postupu vidět typický příklad sužujícího praktikismu. Avšak když i jen oběhně pročteme zmíněné směrnice, zjistíme, že se týkají nejen záležitostí hospodářských (i když těchto na prvním místě), ale všech oblastí naší společenské praxe včetně práce vědecké a celého našeho kulturního života. Za střídlivou formulací "směrnice pro vypracování plánu rozvoje národního hospodářství" se skrývá pečlivě promyšlená výzva k nastupu do budování další, a to mimořádně významné_x etapy našeho společenského řádu, etapy dovršování socialismu a přechodu ke komunismu.

Vyjdeme-li s těchto směrnic, je úkol konference, kterou dnes zahajujeme a dalších porad, které plánujeme pro příští rok, zcela jasný. Je třeba dát konkrtní odpověď na tyto hlavní otázky:

- 1) Jak chtějí psychologové ve 3. pětiletce dosáhnout kvalitativně vyšší úrovně své vědy?
- 2) Co je třeba podniknout ke zkvalitnění vědecko-výzkumné základny na úseku psychologie?

na tomto úseku

- 3) Jak by se měla rozvíjet výchova vědecko- výzkumných a odborných pracovníků?
- 4) Čím konkrétně ve 3. pětiletce přispějí psychologové ke zvýšení efektivnosti práce v těch oborech, kde jsou zapojeni, tedy zejména v pedagogice, ve zdravotnictví a ve výrobě?

To jsou tedy 4 hlavní otázky, před kterými stojí naše konference. Odpověď na ně bude základem pro jednání I. sjezdu Čs. psychologů. Odpověď na první tři otázky předkládá rozbor současné naší práce, kritický rozbor současné situace v československé psychologii. Tomu právě má sloužit naše pracovní konference. Naše jednání jsou tedy v této první etapě převážně vnitřní záležitostí československých psychologů, proto se tato konference pořádá na členské základně Československé psychologické společnosti a jsou k ní kromě jejích členů přizváni jen pracovníci psychologií nejbližších vědních oborů, ti pracovníci, kteří natolik znají naši práci, že jsou sto svou kritikou přispět k jejímu hlubšímu rozboru a zhodnocení.

Na konferenci se tedy zaměříme na kritický rozbor vědecko- výzkumné odborné práce československých psychologů, na rozbor situace naší vědecko- výzkumné základny a rozbor situace ve výchově vědeckých a odborných pracovníků. Dovoďte mi nyní několik poznámek k těmto jednotlivým bodům.

K projednání je přihlášeno téměř 100 referátů. Jisté nás poskytnou celkem výstižný obraz naší vědecko- výzkumné práce. Je jen na nás, abychom tento obraz správně interpretovali, abychom jej správně zhodnotili. Podle jakých hledisek budeme tento

obraz naší práce, jak se objeví v referátech, hodnotit? Zajisté si budeme především klást otázku, jaké je teoretické východisko výzkumu, o jehož výsledcích je referováno? Je východiskem materialistický světový názor, materialistické chápání duševna - anebo se v tomto směru ještě projevují určité nejasnosti, resp. tápání a nejistota? Budeme se dále ptát, zda pracovník přistupuje ke svému problému z pozic dialektického materialismu, zda vidí svůj problém v souvislosti s ostatními přírodními či společenskými děními. Dále budeme uvažovat, zda jeho metoda zpracování je vědecká, je-li to metoda objektivní, vhodná a přiměřená materiálu, který ~~pracovává~~^{zkoumá}. Pojde-li o problém ze základního výzkumu, položíme si také otázku, zda je to problém podstatný či jen okrajový, je-li řešen tvůrčím způsobem, zda obchází naše poznání jevů nebo zda je to jenopakování známých věcí, jak jsme se s tím často setkávali v minulosti. Při aplikovaném výzkumu se budeme navíc ptát, jaký společenský význam má řešení toho úkolu, co přináší pro praxi, zda pomůže zvýšit v některém úseku kvalitu nebo efektivnost práce.

Budeme-li ovšem takto kriticky hodnotit obraz naší práce na konkrétním materiálu referátů, které tedy budou předneseny, znamená to, že chceme pedantičtěji klasifikovat každý referát a že budeme udělovat známky, jak kdo dovedl ve smyslu těchto požadavků úkoly řešit. Nejde nám o jednotlivce, nýbrž jde nám o práci psychologických pracovníků jako celku, to znamená, že chceme vědět, jaký je skutečně stav naší práce, které přednosti i nedostatky v uvedených aspektech jsou v ní obsaženy. Kritika musí být konkrétní a sdrsná, hodnocení však všeobecnější.

Nyní několik poznámek k druhému bodu, k rozboru současného stavu vědecko-výzkumné základny v psychologii. Je tomu asi půl roku, co proběhla prověrka vysokoškolských pracovišť. Tato prověrka ukázala o rozký pokrok našich psychologických ^{institucí} ~~pracovišť~~ proti předválečné době. Před válkou pracovalo na našich vysokých školách před válkou pracovalo vesleku ^{asi} 6, maximálně snad 8 pracovníků. Prověrka ukázala, že dnes se vědecký výzkum na vysokých školách včetně Psychologické laboratoře SAV zabývá více než 60 odborných a vědeckých pracovníků, šílí daleko větší počet než tomu bylo dříve, a přitom tato pracoviště jsou v plném rozvoji, není to tedy definitivní stav nýbrž rozestavěná budova, která ukazuje na další, ještě lepší perspektivy.

Přesto, že můžeme konstatovat tento velký pokrok, přece jen při srovnání s ostatními vědecko-výzkumnými obory naše vědecko-výzkumná základna stále ještě zaostává. Úkolem konference bude tedy v tomto bodě objasnit příčiny tohoto zaostávání, navrhnout uvištěně a zodpovědně postupné rozšiřování vědecko-výzkumné základny, zahvoďnit toto rozšiřování a konkretizovat jednotlivé etapy jeho realizace.

Nejde však jen o rozšiřování. Je třeba se také podívat na to, jak vlastně je základna naší vědecko-výzkumné práce organizována, zda je tedy dostatečná a ujasněná dělba práce, zda by nebylo vhodné jednotlivá pracoviště lépe a důsledněji specializovat. Bude však třeba také hledat a rozvíjet nové formy vědecké práce. Především bude nutno uvažovat, jak překonat současný atomismus na našich vědeckých pracovištích, jak překonat situaci, kdy jednotliví pracovníci mají relativně izolovaně a do značné míry individualisticky svá úkoly, kdy

pracoviště netvoří celek a nařesí ještě vřude v dostatečné míře jednotný, základní úkol.

Ovšem kdybychom se omezili jen na vysokoškolská pracoviště, myslím, že by pokrok vědecko-výzkumné základny postupoval relativně pomalu. Psychologie není věda, která by měla být pěstována jen v laboratoři, jen na místech, která jsou speciálně pro tento účel určena. Je třeba uvažovat o tom, jak získáme spolupracovníky z kruhů učitelů, lékařů a techniků. Naše práce, zejména v aplikaci, se dotýká velmi úzce práce našich učitelů, práce techniků ve výrobě a práce lékařů. Nedovedu si představit, že by bylo možné rozvíjet např. pedagogickou psychologii bez úzké aktivní spolupráce učitelů, kteří denně s pedagogicko-psychologickými problémy přicházejí do styku a mají ^{v tomto směru} velké zkušenosti. Je na nás, abychom dovedli organizovat zobecnování těchto zkušeností. To ovšem nestačí jen deklarovat, jen mluvit o tom, že chceme kolektivní spolupráci, že chceme rozšířit okruh našich spolupracovníků v praxi a že chceme zkušenosti, které oni získávají, zobecnovat. Je třeba také navrhnout konkrétní formy tohoto kolektivního rozšiřování naší vědecko-výzkumné základny. I o tom se musí na naší konferenci uvažovat.

V této souvislosti bych se chtěl zmínit ještě o jedné věci. Pro psychology je životně důležitá spolupráce s biology a fisiology. Stále o tom mluvíme, ale doposud jsme nedospěli k řešení, jak tuto spolupráci organizovat, jak toto spojení, zejména s fyziologickým výzkumem, realizovat; zde je třeba uvažovat ^{o tom, zda máme usilovat} o budování komplexních institucí, to znamená institucí, kde vedle psychologů v dostatečném rozsahu pracují také fyziologové, či zda půjde o jiné formy spolupráce a o jaké. I nad těmito věcmi je třeba se znovu a znovu zamýš-

let, aby zásada, že psychologie je z určitého aspektu vědou přírodní a že se tedy bez spolupráce s biologii a fysiologií nemůže dostatečně rozvíjet - aby tato zásada nezůstala pouze programem.

Nyní k třetímu bodu, k otázce vědeckých a odborných pracovníků. Tato otázka velmi úzce souvisí s rozšiřováním a skvalitňováním naší vědecko-výzkumné základny. Situace v tomto ohledu je nám vcelku známá. Počet psychologů u nás je na cestě ke třetí stovce. ^{le} A chceme-li obsadit místo vědeckého pracovníka, tu zjistíme, že uchazečů je málo a že výběr je obtížný. Znamená to, že příprava našich vědecko-výzkumných kádřů je po mnoha stránkách ještě na takové jak bychom si přáli, ne takové, jak to vyžadují obtížné úkoly v oblasti psychologie. A tu je třeba začít od začátku. Je třeba se zamyslet nad odbornou přípravou psychologů vůbec. Je třeba několikileté zkušenosti s jednooborovým studiem psychologie zhodnotit a uvažovat, jak by toto studium mělo být uspořádáno, jak by studium našich psychologů mělo vypadat, aby pro svou odbornou práci, ale také pro vědecko-výzkumnou činnost byli co nejlépe připraveni. Přitom je třeba se zamyslet ^{především} nad tím, jak studium psychologie posunout, aby bylo alespoň spojeno s praxí, kterou má být celé vysokoškolské studium v budoucnu proniknuto daleko a více než dosud.

A konečně v souvislosti s přípravou kádřů jezt si postavití velmi odpovědně také otázku ideologické vyspělosti našich odborných a výzkumně-vědeckých pracovníků. Myslí, že naprořádá žádné tajemství a že také na nikoho nic nepokaluji, když projeví určité pochybnosti, zda je správné, že naši vědečtí pracovníci se staví relativně ohladně k filosofickým otázkám, které jsou základem jejich oboru. Jako příklad bych uvedl zkušenost s práce v oblastní skupině

pražských psychologů. Nedávno se tu pořádala přednáška o neopositivismu. ^{v psychologii} Z 50 či 60 pražských psychologů sešlo se veelku asi 8 nebo 10 lidí. Když však zanedlouho potom byla pořádána přednáška o statistických metodách, jistě jich bylo ^{přítomno} ~~přítomno~~ nejméně 30 nebo 40. Nechci tvrdit, že by to znamenalo, že naši pražští psychologové jsou přívrženci neopositivismu. Spíše naopak: **d**oconívám se, že je to výrazem nezájmu o filosofické základy jejich vlastní vědecké disciplíny a o filosofické otázky vůbec. Tento nezájem ovšem skrývá v sobě určité nebezpečí právě po stránce ideologické, po stránce jasného pojetí, jasné koncepce východních stanovisek, z nichž se výzkum děje. Právě z toho hlediska je třeba se nad touto situací zamyslet a jasně a otevřeně tyto věci na konferenci projednat.

A konečně ještě několik poznámek k poslednímu bodu, tj. k otázce čím a jak přispějí psychologové ke zvýšení efektivnosti práce ve 3. pětiletce. Myslím, že tady se můžeme vrátit k resoluci xp smolenické konference a k jednání smolenické konference vůbec. Doconívám se, že nás může naplnit určitým uspokojením, že se k formulacím tam vysloveným můžeme ještě dnes vrátit a že jich můžeme použít.

Resoluce smolenické konference nesporně poměrně dobře vytyčila možnost uplatnění poznatků psychologie v socialistickém společenském řádu. Doconívám se, že i otázka předpokladů pro uplatňování psychologie tam byla veelku úspěšně objasněna. To všechno je ovšem víceméně z hlediska psychologie jako vědy a z hlediska psychologů. Jiná otázka je, co praxe skutečně od psychologů potřebuje, které úkoly jsou té. naléhavé. Tuto stránku věci nemohou už řešit psychologové sami. Je proto třeba zorganizovat respravy s odborníky z praxe, s lékaři, s učiteli, s techniky o tom, v čem vlastně tyto oblasti spoluprá-

ci psychologů potřebují. To už ovšem nemůže být úkolem dnešní konference. ^{je to} Je třeba a pořádat další pracovní porady na ústředí a místech, kterých se zúčastní především pracovníci z praxe, ti pracovníci, kteří jsou a to zodpovědně úkoly svého oboru před psycholog ^{zvláště a psychologů} postavili. Ale i zde očekáváme podněty z řad psychologů ^{z terénu,} ~~to zní, že i k tomu bude třeba přípravy na naší konferenci~~ v mnohém případě.

Závěrem bych navrhl toto:

1) Pracovní konference, kterou s majejem, je přípravnou ^{plánovací} 1. sjezdu Čes. psychologů, je první krokem k ~~rozvoji~~ naší práce ve 3. pětiletce. V přípravě této práce budeme postupovat v duchu směrnice ÚV KSČ a vlády pro vypracování 3. pětiletého plánu. Myslíme, že z toho, co bylo řečeno, přesvědčivě plyne, že tyto směrnice jsou pro nás nejen užitečné, nýbrž že jsou vlastně jedinou základnou, z níž můžeme svou práci rozvíjet.

2) Na konferenci zaměříme svůj hlavní zájem na kritický rozbor současného stavu vědecko-výzkumné práce, práce odborné a ideologické i odborné přípravy psychologů. Hlavním zájmem poznatků nám tu budou referáty o výzkumné a odborné práci a ~~o~~ do-
savadní zkušenosti s vysokoškolskou přípravou psychologů.

Určitým vodítkem při tomto rozboru nás budou referáty plně rního zasedání, které již přináší určitá zobrazení, jsou zloženy na získaných zkušenostech a řeší už určité problémy nebo na ně upozorňují.

3) Máte očekáváme od konference podněty k skvalitnění vědecko-výzkumné základny a zlepšení formy práce, zejména ale k rozvoji spolupráce s různými obory a k rozvoji kolektivních forem spolupráce na rozšířené základně, která se musí reorganizovat zejména na ty oblasti, kde se psychologie nejvíce užívá.

4) Konferencí naše příprava sjezdu nekončí. Bude mít své pokračování v pracovních poradách s odborníky z praxe, aby byly zodpovědně objasněny otázky praktického využití psychologických poznatků a perspektivy i formy jejího dalšího rozvoje. Když takto pojme svou práci, tu pracovní konference, kterou dnes zřizujeme, bude v určitém smyslu jakousi maturitou československých psychologů. Čkoslovenští psychologové musí zde dokázat svou ideologickou i odbornou zralost a připravenost k vědecké práci i k účasti na řešení problémů ve společenské praxi tím, jak kriticky se dovedou postavit k vlastní práci, jak otevřeně dovedou odhalit své chyby, ale také jak tvořivě dovedou objevovat a osvojovat si pokrokové prvky, obsažené nesporně v jejich práci a navrhnout nové cesty pro další rozvoj své činnosti. Nívně však musí naši psychologové dokázat ~~svou práci~~, že dovedou své úkoly vidět ze správné politické perspektivy, to je z hlediska funkce této práce v další etapě budování nového společenského řádu v naší vlasti. Jistě to není úkol snadný. Všichni si však upřímně přejeme, abychom tento úkol úspěšně zvládli.